

MŰVÉSZI BARLANGÁBRÁZOLÁSOK A XIX. SZÁZADBÓL

Székely Kinga

ÖSSZEFOGLALÁS

A barlangábrázolás története messzi múltra tekint vissza. Fénykorát a XIX. században élte, amikor a képek már a barlang bemutatása érdekében születtek. Kiváló művészek tájbrázolásánál találkozhatunk a természet részeként megjelenő barlangszádakkal, és számos barlangbelsőt megelevenítő alkotás készült, főként illusztráció céljaira. Jelen munka elsősorban a történelmi Magyarország területén fekvő barlangokról ismert eredeti alkotásokkal foglalkozik, a csak nyomtatásban megjelent rajzokat figyelemfelkeltés miatt említi. A feldolgozás a kép típusa szerinti csoportosításban, a szerzők kiemelésével készült.

A barlang – e képzeletet megmozgató különleges világ – megörökítésének története a múltba vész. Talán a legrégebbi barlangábrázolás egy domborított bronzlemezén látható, amely egykor az asszír királyi palota előudvarának hatalmas ajtószármát fedte. Jelenleg a British Museum tulajdonában van. A görög művészetben a barlangmotívumot a vázák díszítésénél alkalmazták. Barlangképekkel a késő római könyvfestészetben is találkozhatunk. A középkor művészei a barlangábrázolást az egyház, a vallás szolgálatába állították.

Ezek az alkotások nem a barlang bemutatása érdekében születtek, a barlang a művész számára csak háttér volt; a mitikus és történelmi eseményeket, személyeket, mondákat, bibliai jeleneteket, szentek életét barlangi környezetbe helyezve mutatták be.

A XVII. század végén a természet megismerése iránti érdeklődés a barlangábrázolás jellegét is megváltoztatta. *J. W. Valvasor* (1641–1693), Krajna (Szlovénia) földjének krónikása, hetven barlangot járt be és irt le. A kutatásairól szóló, 1689-ben megjelent *Die Ehre des Herzogthums Crain* című 4 kötetes munkáját több barlangkép is illusztrálja, melyek bár még magukon viselik a barokk szörnyekkel teli fantáziavilágának jegyeit, de már a barlang bemutatása érdekében születtek.

A művészet és a természettudomány kettős jegyében készült első alkotások *J. Nagel* (1717–1800) Ferenc császár udvari matematikusának, az Osztrák–Magyar Monarchia barlangjai jeles kutatójának morvaországi útleírását (1748) illusztráló akvarellek, melyek *Carlo Beduzzi* művészetét dicsérik.

A természettudományok fejlődésével, a leirőföldrajz terjedésével a XIX. század elején a barlangismeretéseket illusztrációjaként már nemcsak a barlang térképe, bejáratának képe, de a barlang termeinek, képződményeinek rajza is megjelent. Ezek a könyvkiadás révén viszonylag

szélesebb körben elterjedtek s maradtak fenn az utókor számára. 1807-ben Lipcsében jelent meg *Carl Lang* *Gallerie der unterirdischen Schöpfung*s című munkája, mely 16 kézi színezésű természethű barlangképet is tartalmaz. 1801 és 1810 között Bécsben adták ki *Friedrich Bertuch* természetrajzzal foglalkozó 12 kötetes sorozatát, melyben 12 barlang latin, német, francia és magyar nyelvű leírása mellett a barlangok kézi színezésű, művészi kivitelű metszete is látható.

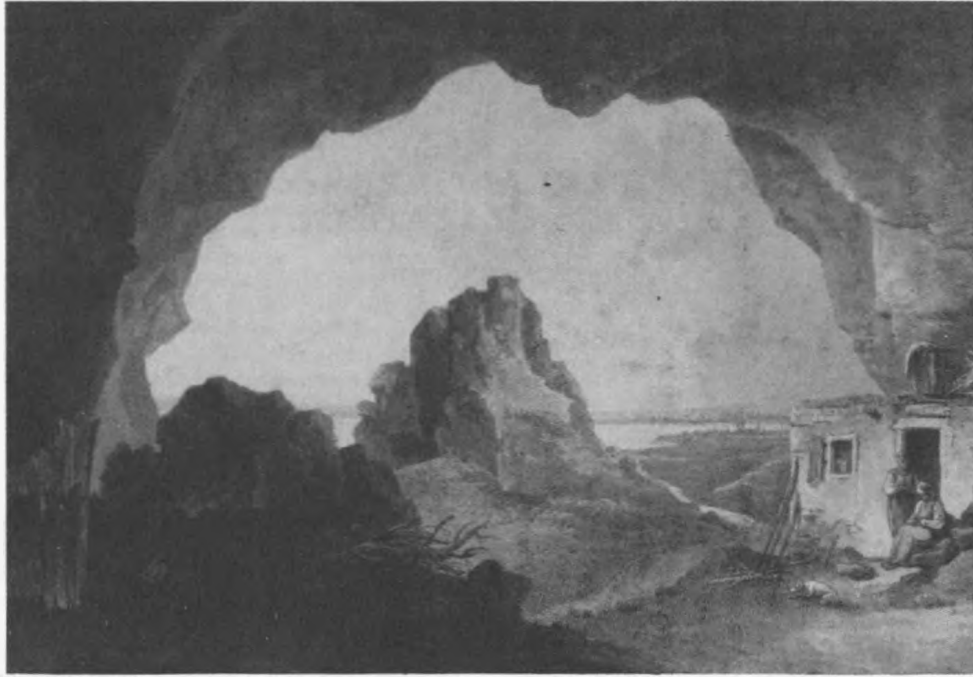
A barlangok grafikus ábrázolása fénykorát a XIX. században élte. Természetesen változatlanul születtek barlangi környezetbe helyezett liturgiai, mitológiai történeteket megelevenítő képek is, ezek azonban a barlangkutatás számára kevésbé érdekesek.

Figyelemfelkeltőbb alkotásokat a tájképek között találhatunk. Különös hangulatot árasztanak azok a képek, ahol a táj egy barlangból kitekintve elevenedik meg. A barlangnyílás sötét kontúrja keretül szolgál, a sötét ív alól a természet távlati jobban érvényesülnek.

Fischer József (1769–1822) 1800 körül örökölte meg a Gellért-hegyi-barlang (Iván-barlang) bejárat terméből kitekintve a szabályozás előtti szétterülő Dunát sziklás, mocsaras partjával. A képet a barlang védelme alá épített kis kunyhó lakói teszik élővé.

Id. Markó Károly (1791–1860) tájképfestő aprólékosan kidolgozott klasszicista képei között is találunk barlangnyílás keretezte alkotásokat. Az 1828-ban készült „Vénusz és Ámor” címe alapján a mitológiai festmények közé tartozna, de a képen a táj uralkodik, az alakok inkább az idilli természet kiegészítő elemei. A barlang nagyon hasonlít a hat évvel később készített Némi-tó című képen ábrázolt barlanghoz, noha a két kép más-más nézőpontból készült.

Barabás Miklós (1810–1898) arcképfestő kezdő művészként – talán éppen Markó Károly társaságában – a tivoli tájat két alkalommal is barlangból kitekintve

A Gellért-hegyi-barlang – Fischer József alkotása (Kiscelli Múzeum)

örökítette meg. A Neptunus és a Szirének barlangjának íves szádája foglalja keretbe az Anió szikrázó vizzuhata-gait környező üdezőld táját.

Más művészeknél a barlangnyílás egy-egy táj részé-ként jelenik meg, sőt egyes tájképeknek maga a barlang-száj a fő motívuma.

Meleg hangulatot, idilli tájat ábrázol *Jaschke Ferenc* (1775–1842) festő, grafikus a Tordai-hasadékok bemuta-tó romantikus színes litográfiája. A képen láthatjuk a Balika-likát, melyben még áll „Balika-vára”.

A Tordai-hasadékok *Háry Gyula* (1864–1946) festő, illusztrátor is megörökítette. Ceruza-tus rajzának kicsi-nyitett mása Morelli Gusztáv metszésében az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen XX. köteté-ben jelent meg. Ugyancsak itt jelent meg a Homoródal-mási-barlang bejáratáról készült ceruzarajza Bálint Be-nedek metszésében.

Nagyon érdekes *Kiss Bálint* (1802–1868) a Bene-barlang feliratú, 1830 körül készült akvarell-ceruza rajza. A Magyar Nemzeti Galériában őrzött kép egy fenyvesben nyíló barlang öblös bejáratát ábrázolja. Az ajtóval ellátott száda előtt egy asztalon csontok hever-nek, az asztal körül vitázó, vizsgálódó emberek láthatók. Bene-barlang az irodalomban nem szerepel. A műv-észettörténészek a név alapján a Mátrába helyezték, de az ott ismert barlangokkal nem azonosítható. A megol-dást egy véletlen és a Révai Lexikon adta. A lexikon szerint ugyanis Kárpátalján van egy Bene település, ahol az utolsó posta Nagymuzsaly. A Vasárnapi Ujság 1862-ben kiadott számában viszont sikerült egy, a bibliográfi-ában nem szereplő írásra bukkanni a Muszalyi rejtélyes üregről, ahol 1829-ben emberi csontok tömegét találták.

Kiss Bálint, ki arcképek mellett főként történelmi képeket festett, nem ok nélkül fordult a magyar történe-lem e különleges színtere felé. A néphagyomány szerint 1656-ban Lubomirsky szepességi kormányzó II. Rákó-czi György iránti bosszúból feldúlta és elpusztította Kismuzsaly települést. A barlang feltárása, az ott talált csontvázak és füstös falak arra engednek következtetni, hogy a barlangba menekült lakosságot az üldözők füsttel és kénegézzel ölték meg.

Spöttl Ignác (1836–1892) bécsi festő, amatőr régész valószínűleg szintén szakmai okok miatt festette meg 1880 körül a Liskovai- (Barát-hegyi-) barlang környé-két. A Barát-hegy keleti oldalában nyíló többszintes, labirintus jellegű barlang fontos régészeti lelőhely. Az 1873-ban végzett eredményes ásítás szerint egykor emberevők (?) menedéke volt. Spöttl az év egy részét a Tatra lábánál fekvő Husz parkban töltötte, s innen kiindulva járta a természetet, készítette tájképeit. Felté-telezhető, hogy a régészet iránti érdeklődése vitte a Tátrához közel fekvő Barát-hegyre. A fára festett olajképet – barlangot ábrázoló egyéb alkotásaival együtt – a Tatra Múzeumnak ajándékozta, ahonnan 1956-ban került a Liptószentmiklósi Karsztmúzeumhoz.

A betegek egykori kedvelt zarándokhelyét, a Tusnád-fürdő közelében nyíló Torjai Büdös-barlangot több kiváló művésznünk is megörökítette, bár sajnos az eredeti alkotások egy része ma már nem ismert. Ezek a képek valószínűleg illusztrálás érdekében születtek.

Nagy Lázár (1861–1929) festő, iparművész 1890 körül készítette a barlang bejáratát ábrázoló tusráját, mely 1901-ben jelent meg az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen XX. kötetében.

Keleti Gusztáv (1834–1902) festő két képet is készített a Büdös-barlang környékéről, melyek a Székelyföld és Magyarország képekben című könyvekben jelentek meg Morelli metszésében. Keleti elkészítette a Gellért-hegy-barlang bejáratának képét is, mely szintén a Magyarország képekben című könyvben jelent meg, Rusz Károly metszésében. Keleti eredeti rajzai még felderítésre várnak.

A Baradla-barlang bejáratának hatalmas sziklafala több művészt ihletett meg. A különböző korban készült képeken jól érzékelhető a környék változása.

A bejáratot már *Vass Imre* is megörökítette. A barlang felszíni térképén látható lehetőleg kidolgozású, kézi szinezésű metszet arról tanúskodik, hogy a barlang előtt mocsaras, vizes terület feküdt, a sziklaoldal lejtőit gyér növényzet borította, a tetőn még néhány fa állt. A kép aláírása szerint a „Baradla eleje kisebb esőzésekor a mint a víz árkából ki nem lép torkolatjában örvényeket hány”.

Az 1868-ban megjelent Magyarország képekben című könyvben látható, eredetiben nem ismert tájkép már azt mutatja, hogy az előtér kiszáradt, a növényzet eltűnt a hegyoldalról és a tetőről is.

Spöttl Ignác 1879-ben csak a bejárat bal oldalát örökítette meg nagyméretű ceruzarajzán, s itt a kopár sziklafalon új elemként emléktábla látható, mely az orvosok és természetvizsgálók 1867-ben tartott találkozójának állít emléket.

Háry Gyula 1890 körül készítette tusrajzát. A kép inkább egy művész tájimpresziója, mint a barlang bejáratának természetű ábrázolása. A sziklafalat nem a részletek kidolgozásával, hanem fehér fedőfesték alkalmazásával érzékelteti. A kép bal oldalán két épület jelenik meg, Klanicza János barlangvezető háza, ahol a látogatók is éjszakai menedéket kaphattak.

A barlangnyílást ábrázoló képek között kiemelkedő alkotás *Luise Kotz* (?–1863) az Abaligeti-barlang bejáratáról 1820 körül aquatintával készített rajza, mely azonos méretben és színben (barna-fehér) litográfiaként is megjelent. A kép nemcsak finom rajza, rousseau-i tájbrázolása miatt értékes, de az eredeti barlangbejárat egyetlen és valószínűleg legrégebbi dokumentuma.

A barlangkutatás számára legértékesebbek azok az alkotások, amelyek a barlang bemutatása érdekében születtek, s a barlang már nem kiegészítő elem, hanem a művész ecsetjének fő tárgya.

Az első s igen jelentős festmények a Baradlát ábrázolják és idős *Markó Károly* művészetét dicsérik. Markó tanulmányait az Institutum Geometricumban végezte és baráti szálak fűzték Vass Imréhez. Kezdő festőként lejárt Rozsnyóra, ahol – valószínűleg anyagi okok miatt – segédkezett Vass felmérési munkáinál. Vajon a Baradla kutatásában is részt vett-e, dokumentumok hiányában nem tudjuk. Mint ahogy az sem ismeretes, hogy a Baradla hat jellegzetes részletét ábrázoló, 1821-ben készült gouache-képe milyen körülmények között született. Helyszínen készített vázlatok segítették-e a művészt, vagy teljesen az emlékeire volt-e hagyatva? Az

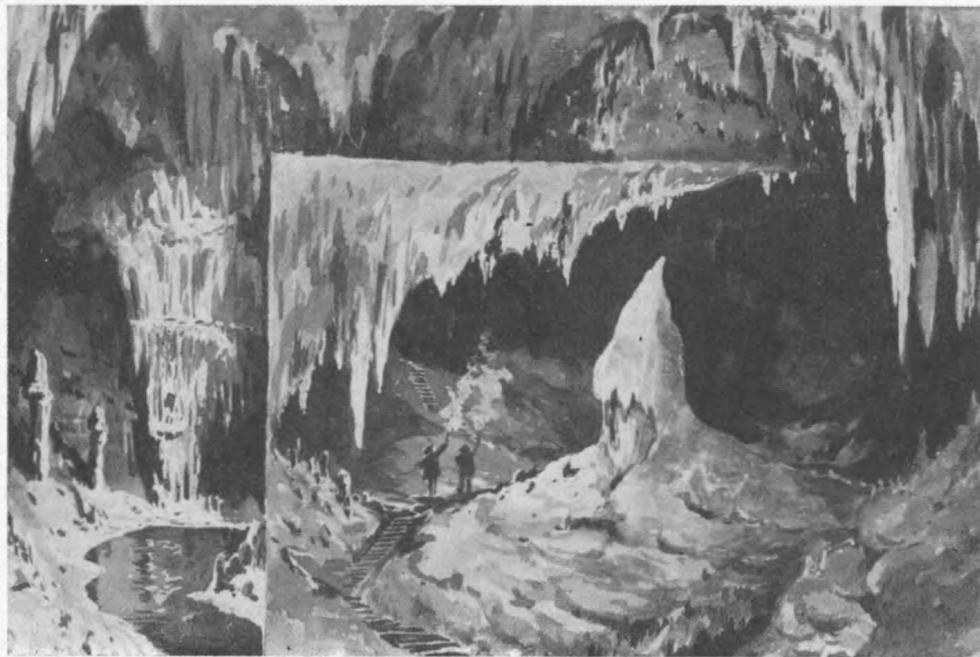
* A gouache – magyarosan guas – olyan vízfesték, amely bizonyos anyagok (enyv, tojásfehérje, méz stb.) hozzáadásával tömör fedőréteget alkot a papíron, így egymás fölé több különböző szín festhető. A közönséges akvarellnél ez nem lehetséges, mert a festékek összemosódnak. (Szerk.)

szinte lehetetlen, hogy a páradús, nyirkos barlangban papírra gouache-technikával dolgozott volna. A sötét tónusú, fáklya világította nagy tereket átfogó, a klasszicista tájbrázolás jegyeit viselő, a részleteket is finoman érzékeltető képeket a látogatók sokasága teszi mozgalmassá. Markó pályája sikeres indulását e képeknek köszönhetette. Ezek az alkotások hívták fel rá későbbi mecénásainak figyelmét, s kapott meg minden támogatást a festészetéhez. Kár, hogy Vass Imre Baradla-könyvéhez a képeket nem használták fel.

Sándy Gyula (1827–1894) rajztanár, festő neve a barlangkutatás számára ismeretlen, munkásságát a művészettörténet sem dolgozta fel igazán. A Baradláról 1850 körül készített, s jelenleg a Liptószentmiklósi Természetvédelmi Múzeumban őrzött 7 olajfestménye azonban különleges tehetségről tanúskodik. A képzőművek mögé rejtett fáklya fénye hatalmas tereket világít meg, s egyedülállóan érzékelteti a barlang jellegét. A művész fény- és szinkompozíciója utánozhatatlan. Weber Samu 1886-ban megjelent A Szepes-bélai Cseppkőbarlang című könyvének bevezetőjéből tudjuk, hogy Sándy a Bélai-barlangról is készített képeket, hiszen az illusztrációk részben az ő képei alapján készültek. A képek eredetije ismeretlen, és monogram hiányában a könyvben szereplő rajzok közül nem állapítható meg, hogy melyek az ő alkotásai. A Dobsinai-jégbarlang vendégkönyvi beírása szerint 1881. augusztus 14-én Sándy járt ott, így még reménykedhetünk abban, hogy fellelhető lesz a jégbarlangot ábrázoló festménye is.

A Pisai ferdetorony a Baradlában – Spöttl Ignác festménye (Liptószentmiklósi Természetvédelmi Múzeum)

A Bélai-barlang – Paur Géza festménye (Történelmi Képcsarnok)

Spöttl Ignác 1879-ben járt a Baradlában és a Dobsinai-jégbarlangban. Ekkor alkotta a Baradla Pisai ferdetornyáról, valamint a jégbarlangról nagyméretű ceruzarajzát.

Amíg a ritkaságszámba menő egyedi alkotások múzeumokban és magángyűjteményekben rejtőznek, a barlangok belsejét ábrázoló művek zömét alkotó, illusztrálás érdekében készült képek széles körben váltak ismertté.

George Hering (1805–1879) angol tájképfestő, John Paget társaságában 1835–36-ban utazta be Magyarországot és Erdélyt. Útja során számos rajzot készített, melyek Paget könyveit illusztrálják. Leghíresebb barlangképe, a Baradláról készített, gótikus dómra emlékeztető színes litográfiája 1838-ban Londonban jelent meg.

Jelentős barlangképek születtek az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen című sorozat díszítésére. Az eredeti festmények közül négy a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának anyagát gazdagítja. Ugyancsak a Képcsarnok őrzi a Morelli Gusztáv készített nyomóduccokat is. Az eredeti képek és a kicsinyített metszetek ismeretében nehéz eldönteni, hogy ki volt a jelesebb művész: a festő vagy a metsző.

Háry Gyula 1890 körül készítette a Baradlában a Salamon toronyról ceruzarajzát. *Kacziány Ödön* (1852–1933) életképfestő, illusztrátor szintén 1890 körül örököltette meg a Dobsinai-jégbarlang Nagy Sienna termét. A tusrajzon a képződmények jég hatására fehér fedőfesték adja meg. Ugyancsak bama tusrajza a Baradla Minerva sisakjáról 1894-ben készült. A kép nagyon hasonlít Divald Károly 1890-ben készített fényképéhez. Mindkét kép nézőpontja, megvilágítása, sőt kivágata is

azonos. Bár a Xilofon mellett álló alak pozíciója más, de árnyékát ugyanúgy vetíti a cseppkőre. Elképzelhető, hogy Kacziány képeinek természetűsége fényképek másolásán alapul.

Paur Géza (1870–1945) festő, illusztrátornak eredeti barlangképe csak a Bélai-barlangról ismert. Bama tónusú akvarellje 1898 körül készült, s különlegessége, hogy két barlangrészletet illesztett egy képbe. Paur Nagyváradon született, s fiatal korában érdeklődött a Bihar természeti értékei iránt, barlangkutatással is foglalkozott. 1890. május 26-án bejárta és felmérte a Csamóházi Új-barlangot, de ő készítette a Kisszegyesdi új barlang térképét is. Sajnos csak nyomtatásból ismerjük, hogy megörököltette a Csamóházi-barlang bejáratát, a Kisszegyesdi új barlang dísztermét, a Funáczai-barlangot, a „Körös eredetének torkát”, s több képen a József főherceg barlangjának cseppkőgazdagságát.

Krenner József (1839–1920) természettudós, mineralógus volt, neve mégis szerepel a barlangábrázoló művészek sorában. 1872-ben Fehér Nándor kezdeményezésére a Természettudományi Társulat választmánya bizta meg, hogy mint „szakértő rajzoló” örökítse meg a Dobsinai-jégbarlangot. Krenner a barlangot bejárta, felmérte és rajzokat készített róla. Feldolgozása nyomtatásban 1874-ben jelent meg, a rajzai alapján Bécsben metszett öt színes litográfiai mellékletével. A helyszínen készített ceruzavázlatok közül néhány a családi gyűjteményben még ma is megtekinthető.

Weber Samunak, 1883-ban német nyelven kiadott Bélai-barlang könyvéből ismerjük, hogy Mednyászk László (1852–1919) kiváló tájképfestőnek a barlangot több rajzon is megörököltette, melyek eredetije azonban nem ismert. Mednyászk László nagyon termékeny

művész volt, aki sajnos képeit nem mindig látta el nevével, s így munkáinak nagy része – mint névtelen alkotás – szétszóródott a Felvidéken.

Meg kell emlékezni egy olyan személyről is, akiről még keveset tudunk, munkássága feldolgozásra vár. *Proché Ede*, a Bécsi Unió Bank mérnökének neve a barlangtani irodalomban nem szerepel, a barlangkutatás története sem említi, sőt művészként sincs nyilvántartva. Neve először 1877-ben tűnt fel egy felhívás aláírójaként. Előfizetőket gyűjtött egy Baradla-kiadványhoz, melyet a hirdetés szerint Hunfalvy János irt, Proché fordított német, francia és olasz nyelvre, s Raisz és Vass térképe mellett „150 alakzatokat” ábrázoló kép illusztrált. A húsz hónapra tervezett sorozat valószínűleg nem jelent meg, és felderítésre vár a 150 rajz sorsa is. Egy 1881-ben megjelent, a Baradlát ismertető német nyelvű cikkben, melyet Proché 6 rajza illusztrált, arról olvashatunk, hogy 1868-ban felmérte a Baradlát, s javaslatot tett a jósvaíói bejárat létesítésére. A cikkben látható képek alapján a Magyar Lexikonban megjelent 12 rajzból álló sorozat Proché munkájaként azonosítható. Térképe, mely valószínűleg nem saját felmérés, csak Vass Imre térképének módosítása, átrajzolása útján született, Nyáry Jenő 1881-ben megjelent könyvében szerepel.

Könyvekből cikkekből még sok művészi értékű barlangillusztráció ismert, de szerzőjük neve ma már nehezen felderíthető. Jelen munka főként az eredeti alkotásokkal kívánt foglalkozni, a sokszorosítás révén ismert alkotásokat csak figyelemfelkeltés érdekében említi. A feldolgozás a kép típusa szerinti csoportosításban, szerzőcentrikusan készült. A magyar barlangok rajzi

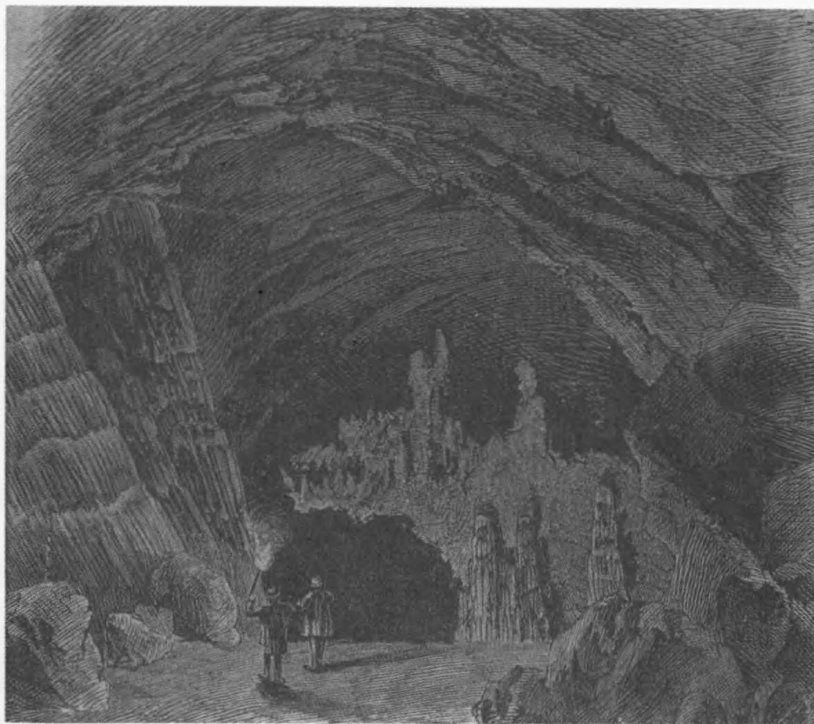
ábrázolásának története még hosszabb kutatást igényel.

Természetesen nemcsak a történelmi Magyarországon készültek barlangábrázolások, a híres barlangok más országban is meghílették a művészeket. Közvetlen szomszédságunkból kiemelkedik a Postojnai-barlang vidéke és a Morva-karszt területe, ahol a nemzetközi életben is elismert mesterek festettek és számos műremeket alkottak. Míg Postojna főként a barlang belső látványosságával vonzotta a művészeket, a Morva-karszt vidéke a tájbrázolás során elevenedett meg.

A Postojnai-barlangról készült alkotások közül – a baradlai hasonlatosság miatt – ki kell emelni *Alojz Schaffenrath* (1794–1834) munkásságát. Ugyanúgy mint Vass Imre és Markó Károly, ő is mérnök volt. 1825-ben felmérte a Postojnai-barlangot, s 16 gouache-képen örököltette meg a barlang legszebb részeit. A képei alapján Döbner metszésében készült színes litográfiák 1830-ban Ljubjanában jelentek meg, s lettek a világon talán legjobban ismert korai színes barlangábrázolások.

Alfred Zoff neve az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen Krajna kötetéből hazánkban is ismert. Nagyméretű olajfestményeken, rajzokon nemcsak a Postojnai-barlangot ábrázolta, de számos képe készült a környék karsztjelenségeiről is. Szívesen alkalmazta azt a módszert, hogy a karsztszakadékokat, kőhidakat barlangbejáratokat a barlangból kitekintve jelenítette meg.

A Morva-karszt híres művésze *Frantisek Richter* (1774–1863) festő, litográfus felcserként kezdte munkásságát, majd festőiskolát alapított, s ecsetjével „feltérképezte” a XIX. századi Morvaországot. Hátán, négyrét hajtott rajzpaperjait tartó falárával vándorolt, akvarell-

*Cerberus feje
a Baradlában
– Proché Ede rajza*

jeit a helyszínen festette, s megrendelésre ezekről otthon olajképeket készített. Így lehet, hogy a barlangkutatás számára legjelentősebb 8 képének olajváltozata a liechtensteini várban, akvarelljei a Morva Galériában találhatóak.

Jacob Alt (1789–1872) tájképfestő, litográfus, a híres bécsi festőcsalád feje, a litográfia felvirágoztatója (számos alkotását őrzik Magyarországon is) több képet készített a Morva-karszt területéről. A Macocha-szakadék hatalmas sziklafalát és a Pokol torkának bolthajtását ábrázoló képéről a szakadék tudományos feltárója, Absolon professzor azt írta „geográfus szemmel kifogástalan, művészi szemmel mesteri alkotás”. E kritika mondható el a Sloupi-barlang bejáratáról és a Punkva felszínre törését ábrázoló, 1850 körül megjelent litográfiájáról is.

A Macocha-szakadék legszebb romantikus ábrázolását a Morvaországban született, Bécsben élt és Magyarországon elhunyt festő litográfus, František Kalivoda (?–1859) készítette. A színes litográfia A. Haun metszésében 1857-ben jelent meg.

Természetesen barlangképek születtek a XX. században is, de egyértelmű, hogy a fényképezés elterjedésével a barlangok festészeti, rajzi ábrázolása a háttérbe szorult. Ma már a barlangok megőrzítése a fotóművészek és nem a festőművészek feladata. Barlangfestményeket csak művészi hajlammal megáldott barlangkutatók készítenek.

Székely Kinga
Budapest
Füst Milán út 12.
H-1039

I R O D A L O M

- BERTUCH F. (1805–1913): Bilderbuch zum Nutzen und Vergnügen der Jugend Novus orbis pictus – Wien
BODNAR É. (1982): Markó – Képzőművészeti Kiadó
DIVALD K. (1890): Az Aggteleki cseppkőbarlang – Eperjes
HEGYESI M. (1890): Élesd és vidéke – Nagyvárad
HOLZMANN H. (1984): Höhlen der Erde in der Literatur zu Beginn des 19. Jahrhunderts – Die Höhle, 3/4.
ILMING H. (1984): Die Höhle in der bildenden Kunst – Die Höhle, 3/4
KRENNER J. (1874): A Dobsinai-jégbarlang – Budapest
LANG C. (1812): Gallerie der unterirdischen Schöpfung – Köln
NÉKÁM L. S. (1890): Biharországból – Turisták Lapja
NYÁRY J. (1881): Az aggteleki barlang mint őskori temető – Budapest
ORBÁN B. (1871): A Székelyföld leírása – Pest
PAGET J. (1838): Sketch... – London
PAGET J. (1839): Hungary and Transylvania – London
SZÉKELY K. – HROMAS J. (1989): Barlangok a képzőművészetben – Kiállításvezető. Budapest
VALVASOR. J.W. (1689): Die Ehre des Herzogthums Crain
WEBER S. (1883): Beschreibung der Szepes-Bélaer Tropfstein-Höhle – Késmárk
WEBER S. (1886): A Szepes-Bélaei Cseppkőbarlang és környéke – Késmárk
LEHOCZKY T. (1892) A muzsaji rejtélyes üreg – Vasárnapi Újság
N.N. (1881): Baradla Troffsteinhöhle bei Aggtelek – Neue Illustrirte Zeitung

A cikkben szereplő rajzok, festmények egyéb munkákkal együtt, 1989-ben a X. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszus alkalmából a Kiscelli Múzeumban „Barlangok a képzőművészetben” című kiállításon voltak láthatók. A képek mérete, lelőhelye, a szerzők rövid életrajzával a kiállítás ismertetőjében található meg.

ARTISTIC CAVE REPRESENTATIONS FROM THE 19TH CENTURY

Representations of caves have a long history. These pieces of art had not been intended to show the cave up to the 17th century, instead artists placed mythical and historical events, biblical scenes and the life of saints into cave settings.

At the end of the 17th century the rising interest towards nature changed the nature of cave representations and the first pictures meant to show the character of caves were born. The prime times of cave representation was the 19th century. Naturally liturgical, mythological events in cave setting continued to be painted; they are, however, of lesser importance for cave research.

The pictures worth most attention are landscapes. As part of some landscapes entrances of popular caves are shown and in some pictures the cave entrance itself is the main motif. A special group is constituted by works where a landscape is shown viewed from a cave. The dark contour of the cave mouth serves as a frame under which perspectives in nature are more emphasized.

For cave research the most important are the drawings, paintings and engravings displaying the inner space and formations of caves. A good part of them are illustrations and while the individual works are hidden in museums and private collections, the printed pictures are widely distributed and survived to posterity.

Most of the cave pictures from the area of historical Hungary show the Baradla Cave, the Dobsina Ice Cave and the Béla Cave.

A popular topic for landscape painters was the large rock wall at the entrance of the Baradla, the Gellért Hill Cave, in Transylvania the Búdós Cave of Torja and the caves of the Torda Gorge, in Upland Hungary the mouth of the Baráthegey Cave. The Subcarpathian Bene Cave and the entrance to the Abaliget Cave were also shown.

Numerous cave pictures of artistic value are known from books and articles, but their originals and authors are difficult to detect. The present paper deals, first of all, with original works and only mentions reproduced drawings to raise attention. The material was grouped by the type of the picture, concentrating on the author.

Cave representations are naturally not restricted to Hungary. In our immediate neighbourhood the area of the Postojna Cave and the Moravian Karst stand out since renowned artists painted there and produced prominent pieces of art.

Along with other works, the drawings, paintings and other objects mentioned in the paper were exhibited under the title 'Caves in visual arts' organised in the Kiscelli Museum on the occasion of the 10th International Speleological Congress. The size and location of pictures with the brief biography of authors are included in the guide for the exhibition.